

LIBRETO K EXPOZICI „POZOR HRANICE! Historie hrou“

Supersdělení

Hranice mezi dnešním Chodskem a Bavorskem se v průběhu staletí příliš neměnila, zato se však proměňoval její význam – v časech dobrých sousedům nepřekážela, v dobách těžkých neštěstí nezabránila – to dokáže jen dobrá vůle a jen my.

u všech okruhů: zasazení do mapy, upozornění a pozvání do konkrétní lokality

Legenda:

Sdělení – hlavní informace, kterou si má návštěvník odnést

Dílčí sdělení – konkrétní fakta, kterými lze myšlenku demonstrovat

Červeně – exponáty, dokumenty, archiválie, fotografie atp. – tzn. artefakt, kterým budeme dílčí sdělení dokládat = rozpracováno bude do fáze scénáře...

Každý z těchto artefaktů bude mít vlastní kartu s popisem

Zeleně – jednotlivé aktivity v expozici

1. Pravěk „Svět bez hranic“

Hlavní sdělení

I když **nález Milavečského vozíku** je jedinečný, podobnost **mohyl** a dalších **archeologických nálezů** na naší a bavorské straně dokládají, že lidi žijící v době bronzové na obou stranách dnešní hranice mnohem více spojovalo a **hranice** v dnešním slova smyslu **neexistovala**.

Dílčí sdělení

- Nejznámějším archeologickým nálezem v oblasti je tzv. **Milavečský vozík** objevený v jedné z mnoha mohyl pocházejících z doby bronzové.
- Výzkumy **mohyl** ukazují, že se na české a bavorské straně nijak podstatně neliší.
- Další archeologické nálezy, například **podkov** u silnic spojujících dnešní Chodsko s Bavorskem ukazují, že přes přirozenou přírodní hranici tvořenou hraničním hvozdem procházelo několik frekventovaných cest, které obě území spojovaly.

Univerzálie:

Od pravěku odděloval Bavorsko a Čechy (Chodsko) jako forma přirozené přírodní hranice středohorský hřeben, který se dělí na Hornofalcký a Bavorsko-Český les. Hraniční hvozď hrál od pradávna významnou úlohu tam, kde tvořil průsmyky. Ty umožňovaly vstup do sousední země, v pravěku se jednalo o jednotlivé cesty vedoucí po okraji lesa, podobné lesním stezkám. Nejstarší vedly z Domažlic nebo Kdyně do Furth im Wald. Krajina si tak vytvářela přirozené hranice v podobě lesních hvozďů a teprve postupně se zvyšující se hustotou lidského osídlení se vytvářela síť zemských stezek, jakožto hranic, ale i spojnic kulturních a hospodářských. Dokladem jsou archeologické nálezy podél cest, např. nálezy podkov ze silnice, která kdysi fungovala podobně jako dnešní dálnice (p. Perlinger – je možné je zapůjčit, nechat udělat kopie?)

Mohyly na povrchu částečně patrné, avšak pod ním skrývající rozličná tajemství, byly nositeli pověstí a legend, lákaly svým obsahem a možným výkladem. Archeologická naleziště na české i bavorské straně mohou být dokladem jinakosti, ale i provázanosti lidských společenství žijících na obou stranách Českého a Bavorského lesa.

- **Hra na archeologa:** stolek s vyšším okrajem, štětce, děti po odkrytí písku najdou části předmětu. Zapiší do listu nebo zapiší předmět, který objevily. Pro menší děti by bylo vhodné několik jednoduchých stupínků, nebo vysunout šuplík, aby dosáhly.
- **MOHYLA** – ukázka mohyly, průřez a ukázání útrob mohyly, mapa, kde se vyskytovaly (úkol: najdi, co do mohyly nepatří)

2. Středověk „Tvoříme si hranice“

Hlavní sdělení

Záznamy středověkých kronikářů o bitvě u Brůdku a královská privilegia Chodů, jakožto strážců česko-bavoské hranice, dokumentují zvětšující se význam pojmu hranice, byť každodenní život lidí na obou jejích stranách se příliš nelišil.

Dílčí sdělení

- Přesná lokalizace **bitvy u Brůdku** vzpomínané středověkými kronikáři není jasná, jasné ale je, že šlo o první významný střet „Čechů“ a „Němců“ a že se odehrál nedaleko zemských hranic.
- Královská privilegia Chodů a doklady o tom, že Furthští dostávali zaplacenou za **strážní a ochranné služby** dokládají, že hranice začala být jasně definovaná a střežená a překračovaná legálně i ilegálně
- Podobnost **středověkých měst Domažlice a Furth im Wald**, například středověká řemesla i četnost městských požárů dokládají, že každodenní život lidí na obou stranách hranice se příliš nelišil.

Univerzálie:

Střet rozdílných zájmů a představ dvou významných raně středověkých panovníků představuje tažení římského krále Jindřicha III. proti českému knížeti Břetislavovi I. v roce 1040. Tato odvěta za Břetislavovu ambiciózní výpravu do Polska v roce 1039, přenáší záležitosti velmocenské politiky dvou střeoevropských vladařů do příhraniční oblasti Chodska a Bavorska.

Bitva u Brůdku, kde Břetislav I. se svým vojskem, zčásti tvořeném strážci hranic Chody, připravili Jindřichovu předvoji drtivou porážku, je dosud přítomna v národní paměti jako první výrazné vymezení se „Čechů“ vůči „Němcům“. Nejasnosti a domněnky panující nad místem konání bitvy u Brůdku, posouvají událost do roviny mýtů a legend. Jako první se jej snažil lokalizovat v 16. století Václav Hájek z Libočan do oblasti u kláštera v Pivoni. Proti jeho tvrzení se zásadně vymezil František Palacký a bojiště umístil do vsi Brůdek, čímž stanovil dlouho veřejností i historiky přijímaný fakt, zpochybňovaný současnými výzkumy archeologů, přenášející místo bitvy nově do lokality u vsi Pasečnice („brůdek“ = soustava rybníků), případně na Rýzmberek (Zdeňku?)

- hraniční mapa (p. Perlinger)
- Obrázek bitvy, Záseky

MODELÝ MĚST Domažlice a Fürth im Wald

založení měst – letopočty, králové, znaky měst na podstavcích – PUZZLE.

Nápovědy v šuplíčku, kapse.

Porovnání stavebního uspořádání historických center měst.

Náměstí Furth, náměstí Domažlice. Umístění na dvou stolečcích ale ještě lepší varianta – koberec bez bot.

Děti mohou porovnat půdorysy náměstí, dle barev a čísel sestavit z domečků, věže, brány obou měst. Ze zpodu domečků čísla nebo pouze barvy – nebo složitější a lehčí variantu – pro menší děti, plánky na deskách, které lze v případě jiného programu i sundat a využít oblíbenou zónu bez bot pro jiný program, povídání. Děti předškolní a první stupeň rádi pracují na koberci. Zóna bez bot ohraničená lavičkami s úložným prostorem na boty.

Úkoly pro větší děti, najdi rozdíly, zbytky opevnění, současná náměstí letecké snímky.

Pro větší děti KVÍZ – znáš Domažilce, znáš Furth im Wald

3. Husitství

Hlavní sdělení

Husitství, ke kterému se přihlásilo město **Domažlice**, znamenalo pro tradičně katolické Bavorsko hrozbu, kterou si v nedalekém Furthu místní obyvatelé dodnes připomínají při městských slavnostech jako **souboj s drakem**, ale i popud k **prohloubení katolické zbožnosti**, například v podobě poutí.

Dílčí sdělení

- Domažlice byly jednou z opor husitství v jihozápadních Čechách a po jejich obléhání křižáckými vojsky se jejich okolí (**Baldov**) stalo v srpnu 1431 místem památné porážky poslední, 5. křižácké výpravy.
- Kromě bojů v Čechách (například obléhání nedaleké Plzně v roce 1433), **husité z Domažlic vyráželi i za hranice** – v září 1433 u Hiltersreidu oddíl pod velením hejtmana Jana Řitky z Domažlic během loupežné výpravy porazili (dříve) okradení Bavoři vedení Hyncem Pflugem (Pluhem).
- I tyto dávné boje připomíná **Drachenstich** – skolení draka, jedinečné městské slavnosti ve Furthu připomínané už déle než 400 let, v němž husité hrají důležitou roli.
- Symbolem katolických poutí s kořeny v husitských dobách je poutní místo **Neukirchen bei heiligen Blut**, k jehož **Loučimské madoně**, opředené pověstí, po staletí vedou kroky poutníků z Bavorska i Chodska.

Loučimská madona – „Holzscheitelmadonnen“ (madony z dřevěných polínek jako malý dárek) – p. Perlingere, dá se získat originál, nebo alespoň fotografie, nákres, atp?

Poutní místa – mapka procesí, poutní místa (Dobrá Voda – konzultace s Miroslawem a Ludkem Krčmářem.

Na okraj:

- Píchání draka v Domažlicích
- Husitství: občanská válka v Čechách x rabování v okolních zemích – spanilé jízdy
- Bavorsko: v „nižších vrstvách“ pochopení – 1422 – 1425 upaleni dva kněží pro šíření reformních myšlenek
- Pivoň 1421 vypálení kláštera a upálení mnichů

Baldov – pomník Roškot/ Fialův

4. Po 30leté válce – První a druhý život Koziny a Lomikara

Hlavní sdělení

Příběh nejnámějšího Choda **Jana Sladkého Koziny** a jeho protivníka **Lamingera** z Albernreuthu „Lomikara“, který ožil v době národního obrození, vypráví o době po 30leté válce, kdy zanikla **tradiční ochrana hranice** i chodská privilegia a Chodové byli nuceni stejně jako ostatní poddaní na obou stranách hranice se zapojit do poválečné obnovy společnosti a modernizace hospodářství.

Dílčí sdělení

- Chodové jako tradiční strážci hranic ztrácejí od 16. století své výlučné postavení i stará privilegia a stávají se řadovými poddanými svého pána
- ve snaze uhájit zaniklá privilegia se koncem 17. století uskutečnila neúspěšná chodská rebelie vedena **Janem Sladkým Kozinou**, který byl pro výstrahu pověšen „Lomikarem“ **Lamingerem z Albernreuthu** – majitelem trhanovského panství snažícím se podobně jako ostatní šlechta na obou stranách hranice pozvednout a modernizovat své panství zpustošené 30letou válkou
- jedna z řady dobových rebelií se v době národního obrození stala spravedlivým „zápasem o chodská práva“ a symbolickým střetem mezi utlačovaným českým lidem a krutou cizí vrchností stíženou nakonec zaslouženým Božím trestem
- ač v Bavorsku žádná privilegia neřešili, Kozinu a Lomikara neznali, vlivem morových ran a 30leté války řešili stejné problémy, tedy **drastický úbytek obyvatelstva a rozvrat společnosti**

Univerzálie:

Třicetiletá válka a její důsledky výrazně proměnily život lidí na obou stranách hranice, přinesly úbytek obyvatelstva, na Chodsku novou vrchnost a nové podmínky vzájemného soužití.

Strážní služba Chodů se proměňovala vlivem společenských a hospodářských změn od 15. do konce 17. století. V 16. století se postavení Chodů, jakožto strážců hranic, výrazně zhoršilo, neboť jejich služby, v důsledku stabilizace zemské hranice prostřednictvím mezistátních dohod, nebyly již zapotřebí. Představy Chodů o faktickém a politickém významu starobylých privilegií byly přeceňované. Odvolávali se na soubor dokumentů, jehož právní relevance a průkaznost byla pro vrchnost a panovníka nezávazná a obtížně prokazatelná.

Lamingenova smrt téměř za rok po úmrtí Koziny byla impulsem ke vzniku legend a pověstí o Kozinově životě. „Zmrtvýchvstání“ Koziny v druhé polovině 19. století a „vytěžení“ jeho příběhu v období národního obrození bylo jedním z formativních prvků uvědomování si vlastní národní identity. Dodnes zažitý mýtus o spravedlivém Kozinovi a záluďném Lomikarovi je nutné konfrontovat s historickými fakty a realitou druhé poloviny 17. století.

Libreto expozice „POZOR HRANICE! Historie hrou“

Rozvoj vrchnostenského podnikání, v souladu s moderními trendy v západní Evropě, přinášel centralisticky zamýšlené postupy, které v hospodářském životě kladly na poddané nové nároky a výzvy a svým způsobem překonávaly zažitě hranice a stereotypy.

Symbol Kozina na Hrádku

Jeminkote Psohlavci, Kozina od Šmída, Portál na domě

Rodinné vazby – berní rula x dnes

I skolení draka bylo jednou z forem, jak přilákat lidi do města

Lamingenové – mapka panství a poddanských vsí, přesah do Bavorska.

Truhla s privilegii, dle věku různé barvy pečetě, privilegia rozbalit a něco v nich najít, výroba dopisů s pečetěmi

5. Vývoj v 19. století – objevujeme národní identitu

Hlavní sdělení

V 19. století, kdy vedle viditelných státních hranic postupně získaly na důležitosti **neviditelné národnostní hranice**, se Chodsko považované za **český ostrov v německy mluvícím prostředí** stalo jedním z důležitých **symbolů národní svébytnosti a národním poutním místem**.

Dílčí sdělení

- Na čem můžeme ukázat **národnostní hranici**, která se v 19. století zvýraznila?
- **Chodské příběhy, keramika, hudba, kroje** inspirovaly mnoho významných českých umělců, kteří Chody vykreslili jako hrdé nositele české kultury a neochvějně obránce zemských hranic.
- **Objevení Chodska** prostřednictvím uměleckých děl přineslo spolu s dobrým dopravním spojením **železnic** na Chodsko cestovní ruch, který se stal novým impulzem pro zachování a rozvoj chodského folklóru i českého turismu v německy mluvícím pohraničí.

Univerzálie:

Chodové v okolí Domažlic, kteří v minulosti dosáhli relativně rozsáhlých svobod, byli vnímáni v českém prostoru jako představitelé české lidové kultury, kteří i přes projevy německé kolonizace, nebyli výrazně poněmčeni.

Postupem času se prostor Chodska stal předmětem zájmů národních obrozenců od literátů přes hudebníky až k výtvarným umělcům, jimž imponovali autentické projevy lidové slovesnosti, například podání chodských písní nebo originalita chodských krojů.

Jako první věnovali pozornost Chodsku K. J. Erben a B. Němcová, kteří tak položili svými počiny (ať již v oblasti literatury, národopisu nebo historie) trvalé podněty pro další systemické zpracování chodské minulosti (J. Špillar, F. Velc). V druhé polovině 19. století na sběratelskou činnost předchozí generace navázali další umělci, z nichž má, co se dopadu na širokou veřejnost týče, nejvýsadnější postavení Alois Jirásek a jeho dramatické zpracování chodské minulosti v „Psohlavcích“.

Na přelomu 19. a 20. století se vytvořila skupina domácích regionálních umělců, která rozvíjela a uchovávala lidové tradice a posilovala vědomí obyvatel o příslušnosti k významné národopisné oblasti (J. Š. Baar, Hruška, J. Jindřich)

Hmatatelnými symboly hledání a uvědomování si národní identity na Chodsku byly stavba Kozinova pomníku, prezentace chodské hospody na Národopisné výstavě v Praze v roce 1895 a položení kamene z Čerchova do základů Národního divadla.

Libreto expozice „POZOR HRANICE! Historie hrou“

Díky výstavbě železnice se na Chodsku rozvíjí turistický ruch. Oblast dříve vyhledávaná převážně umělci, se stala navštěvovanou příhraniční destinací, jež lákala své návštěvníky krásou přírody (Český les a Čerchov) a svérázem svého folklóru (keramika, hudba, lidová slovesnost, kroje), který tak dostal nový impulz pro zachování místních tradic.

Viz p. Perlinger: bavorsko – chodský slovníček

Rozdíly a stejné: jídlo, kermika, kroje

Handly

19. stol.: matrika: vdavky z Čech do Furthu

1882 (?) – sklářství; fabriky na skla a zrcadla; sklářský bavorský dialekt

ŘEČ, HUDBA, NÁŘEČÍ

Pohádky – několik sluchátek, možnost volby - pohádky z Chodska v nářečí i Bavorska, připravené překlady nebo ukázky z knih, nářečí, písničky. K tomu úkoly.

Některá slovíčka jsou si podobná karotka - Karotte, Rucksack - ruksak, Flasche - flaška... Ukázky těchto slovíček. V Regensburku pracuje Lenka Nejedlá, která měla na akci v Německu vtipný jazykový kurz a dělá programy pro studenty. Šlo by jí oslovit.

Dudácká muzika X Bavorská muzika – nástroje, u nás dudy, fanfrnoch

NÁŘEČÍ

Aplikace pro tablet: slova v nářečí, volit správnou odpověď

Úkol pro větší děti: knihy, ukázky knih a přiřazování autora knihy a název nebo písničky – přiřazování názvů.

JÍDLA – česká a bavorská kuchyně - ukázky jídel, makety nebo fotografie, přiřazování k názvům – na stole s kanafasem, sklízet do košíku. Popisky na stole, někde připravená fotografie – správná odpověď.

Aplikace pro tablet: hra „Upeč chodský koláč“ a druhé jídlo z Bavorska – vybrat pouze suroviny co patří do koláčů a průvodce procesem s uvedením časů, co jak trvá (pečení, kynutí) : zadělání těsta, kynutí, promíchání, kynutí, příprava papírů, bochánky, vyválení koláčů, potřetí okrajů vajíčkem, tvaroh a merhování - tvaroh, mák, povidla, rozinky, mandle. Upečení – na kolik stupňů, jak dlouho, pokapání horkého koláče smetanou s rumem, pocukrování a prostření na stůl. Byl by hezký i krátký ilustrovaný film.

6. První světová válka – do války spolu, po ní každý sám

Hlavní sdělení

Do Velké války sousedé z obou stran hranic vstupovali v rámci svých armád „bok po boku“, avšak s patrně odlišnými očekáváními. Během války **přišli o své blízké** a zažili **mnohá strádání společně**, vyšli z ní ovšem s rozdílnými pocity: jako **vítězové a poražení**.

Válka postavila Bavorsy a Chody do armád válčících ve společné koalici na různých frontách a stejnou měrou tak zasáhla do jejich životů.

Dílčí sdělení

- **Prožitky řadových vojáků** byly téměř identické. Život na obou stranách hranice byl podřízen válečným požadavkům, **lidé trpěli nedostatkem všeho**, strádali a přicházeli o své nejbližší.
- Během války nabývala na síle **myšlenka na samostatný československý stát**, který se na podzim 1918 stal skutečností.
- Uzavřený **mír** postavil obyvatele Domažlicka na stranu vítězů, kdežto Bavorska na stranu poražených.
- Nejhmatalejšími symboly a „živoucími“ důkazy o hrůze války jsou **pomníky padlých v chodských a bavorských obcích**. Na nich je nejpatrnější odlišné vnímání nejen výsledků války, ale i chápání poválečného uspořádání Evropy.

Univerzálie:

První světová válka je fenomén bourající po několik generací zažívaný pocit relativní jistoty, klidu a rovnováhy, bourající starý řád a zároveň hledající v nové realitě novou a spravedlivější, mnohdy utopickou, formaci lidské společnosti.

Postihnutí reflexe válečných prožitků v Bavorsku a na Chodsku, jejich podobnosti a odlišnosti na začátku, v průběhu a na samotném konci války.

Moderně vedená válka vytvořila kvalitativně nové nároky na civilní obyvatelstvo projevující se obecným nedostatkem, strádáním, černým trhem nebo pašeráctvím, jevem pro příhraniční oblast tak typickým.

Reflexe konce války v kronikách: Klenčí, Furth

7. Mezi válkami – Soužití Čechů a Němců (nejen) ve společném státě

Hlavní sdělení

Konflikty mezi Čechy a Němci dané výsledky války a odlišnými představami o **poválečném uspořádání** byly díky zlepšení **hospodářské situace** částečně překonány, ale po jejím zhoršení v důsledku hospodářské krize se s **nástupem nacismu** v sousedním Německu národnostní problémy znovu projeví s ještě větší silou.

Dílčí sdělení

- O tom jak různě vnímali Češi a Němci výsledky války a jak rozdílné byly jejich představy o poválečném uspořádání, svědčí mimo jiné **snahy o oddělení německy mluvících oblastí** Domažlicka a následné vojenské zásahy čs. branné moci.
- Zlepšení hospodářské situace v Československu, kde se lidem dařilo lépe než v sousedním Německu, vytvořilo podmínky pro **klidné soužití česky i německy mluvících obyvatel** a vzájemnou spolupráci politických stran na řízení společného státu.
- Zhoršení hospodářské situace v důsledku světové krize, které bolestivě zasáhlo i Domažlicko a jeho německy mluvící oblasti, přineslo po úspěšném nástupu nacistů a díky pracovním příležitostem v sousedním Bavorsku touhu německy mluvícího obyvatelstva podílet se na **budování velkoněmecké říše**.

Univerzálie

Budování společného státu bylo zatíženo rozdílnými přístupy, emocemi a očekáváními ze strany Čechů a Němců, v rovině konkrétních události projevované snahou německých oblastí odtrhnout se od Československa. Příběh obce Poběžovice / Ronšperk v prvních měsících po vyhlášení samostatného Československa je dokladem národnostně vypjaté doby, ve které byl prostor pro separatismus a vojenské zásahy. Je však také příkladem toho, jak smířlivé jednání jednotlivce pomáhá (příklad faráře Šandy).

Poté, co byly překonány problémy pramenící z válečného nedostatku, které se dotýkal Bavorských sousedů ještě větší měrou, následovalo období hospodářské a politické konsolidace. Období relativního „smíření a spoluúčasti“ na tvorbě demokratického státu, lze nazvat druhou polovinu dvacátých let, kdy nabyla na převaze německá aktivistická politická reprezentace.

Hospodářská krize a její destruktivní projevy do oblasti sociální, národnostní a politické, vytvořily zlomový předpoklad pro rozbití územní integrity státu, ale i normálních vztahů mezi Čechy a Němci na obou stranách hranice. Postupně docházelo k radikalizaci obyvatelstva a zvýšené podpoře českého i německého nacionalismu / populismu / radikalismu – a část obyvatelstva německé národnosti hledalo pomoc za hranicemi.

- **Líčení v klenečské kronice**

8. Od záboru k osvobození

Hlavní sdělení

Zábor pohraničí, včetně podstatné části českého Chodska nacistickým Německem, následná **válečná léta** a příchod **americké armády** vnímali sousedé na chodské a bavorské straně naprosto odlišně a po válce se opět rozešli jako **vítězové a poražení**.

Dílčí sdělení

- **Zábor Chodska** byl ve své době vnímán jako národní tragédie a s okupací tohoto českého území se národ nesmířil a na protest se přes 100 000 lidí zúčastnilo poutě ke svatému Vavřínečku (která položila základ i poválečným Chodským slavnostem).
- WWII za sebou zanechala silné a **dramatické osudy lidí** (Jan Smudek, Alfred Bauman) i **míst** (Baarův pomník, Flossenbürg, operace Cowboy), které jsou dokladem nemilosrdné a komplikované fáze ve vzájemném soužití.
- **Konec války** na Chodsku je symbolicky spojen s až dobrodružným a osudovým příběhem amerického vojáka Matta Konopa a ohromnou euforií, kdežto v Bavorsku je spojen s přibývajícím počtem padlých, depresí a strachem z příchodu Američanů. Definitivní porážka byla vnímána jako národní tragédie.

Univerzálie

Mnichovská dohoda, se zcela zásadně otiskla do národní paměti a jako téma s dodnes nevyřešenými otázkami se stalo „národním dědictvím“ předávaným si z generace na generaci. Aktivita Alfréda Baumanna ve věci dodatečného záboru části Chodska jsou přínosné pro uvědomění si složitosti tohoto fenoménu na příkladu osudu chodských vesnic v období po podpisu Mnichovské dohody.

S okupací se obyvatelstvo Chodska nesmířilo. Svůj nesouhlas vyjádřilo masově v srpnu 1939 při celonárodní pouti ke sv. Vavřínečku, někteří se proti německé okupaci postavili se zbraní v ruce (případ Jana Smudka), někteří se však konce války nedožili nebo jej byli nuceni prožít v káznících nebo koncentračních táborech – jedním z těch, kde se soustředila komunita obyvatel z Domažlic, byl Flossenbürg.

Vítězství = osvobození na jedné straně, definitivní porážka = nejistota a národní tragédie na straně druhé, dva odlišné emoční výstupy z celosvětové apokalypsy rozdělily mysl a pocity obyvatel Chodska a Bavorska, ještě dříve než došlo k odsunu.

Konec války na Chodsku je symbolicky spojen s až podmanivě dobrodružným a osudovým příběhem amerického vojáka Matta Konopa, v němž je přítomna řada protikladů, předsudků a traumat moderní doby.

Libreto expozice „POZOR HRANICE! Historie hrou“

- **Symbolem Baarův pomník, muzeum, překlad Jana Cimbury**
- mapa – cesta Matta Konopa

9. Odsun a železná opona

Hlavní sdělení

Odsun německého obyvatelstva a následné **vybudování železné opony** osudově zpřetrhaly staleté kontakty mezi Chodskem a Bavorskem a **životy sousedů na obou stranách hranice se začaly od sebe výrazně vzdalovat**.

Dílčí sdělení

- Domažlicko ležící na jedné z hlavních spojnic mezi Čechami a Bavorskem bylo v poválečných letech velmi rušným místem, kde **přes hranice přecházely nejrůznější skupiny**, což se často neobešlo bez incidentů.
  - Těsně po válce se zde pohybovali američtí vojáci, Revoluční gardy, uprchlíci všeho druhu, váleční zajatci, lidé vracující se z koncentračních táborů, ilegální polovojské německé formace i pašeráci a kontrola hranic byla v této době velmi složitá a často dramatická.
  - V roce 1946 přes Domažlicko odcházeli českoslovenští Němci, kteří se chtěli vyhnout organizovanému odsunu, i odsunovaní Němci, kterých za jediný rok přes domažlické nádraží projelo 578 133 (tj. denně v průměru 1,5 tisíce).
- Radikální změnu přinesl nástup komunistického režimu a **neprodyšné uzavření hranice** tzv. železnou oponou během studené války s krátkým přerušením v období tzv. pražského jara.
  - **Akce Kámen**, při které byly StB vytvořeny umělé hranice, ukazuje, že v období studené války se česko-bavorská hranice a její kontrola stávaly nástrojem boje komunistické moci proti svým odpůrcům.
  - **Zaniklé obce i příběhy pohraničnicků** a jejich obětí názorně ukazují, jak hlubokým zásahem do života byla existence železné opony.
  - Krátká změna přišla během období **pražského jara**, kdy se díky dočasnému otevření hranic lidské kontakty obnovily a přes Domažlicko prošlo ??? lidí za svobodou.
- I když neprodyšně uzavřená železná opona vzbuzovala podobný pocit života na konci světa na obou stranách hranice a na první pohled byly životní podmínky na Domažlicku a v Bavorsku podobné, v některých ohledech byly zásadně jiné.
  - Příkladem rozdílného prožívání poválečných let může být **příběh dvou zemědělských / selských rodů na obou stranách hranice**. Zatímco v Bavorsku nebyl vývoj násilně přerušen, na Chodsku byly rodinné vazby zpřetrhány natolik, že následky jsou do dnešních dnů patrné.

Univerzálie

Proměna významu pojmu hranice v prvních měsících po druhé světové válce, její ostraha a kontrola jako výraz mezinárodně politických důsledků druhé světové války.

Realizace odsunu německého obyvatelstva z oblasti Domažlicka, rozdíly v uskutečňování divokého a organizovaného odsunu, místní odlišnosti.

Postihnutí radikálně zostřeného způsobu ostrahy hranic po nástupu komunistů k moci v roce 1948, se všemi jeho dopady v oblasti lidských osudů, příběhů zaniklých obcí nebo příslušníků pohraniční stráže.

Co znamenaly reformy obrodného procesu roku 1968 v Československu pro dynamiku pohybu a mezilidských vztahů na česko-bavorské hranici (viz. otevření hraničního přechodu Folmava, příběh Josefa Plachty v roce 1964, muže s rogačem v roce 1987)

p. Perlinger

- odsun viz. 13. 5. 1945 .- případ „Folmava“ – sv. 3
- odsunutí Němci: utečenecké tábory; v Německu rozdělení především v Hessensku, Bádensko – Württenbersku, Bavorsku; Furth – nové osídlení oblasti (Äpflet)
- pocit z železné opony: „život na konci světa“, strach na bavorské hranici z únosu (případ Stauber)
- rok 1968: zvýšení turistického ruchu a dopravy
- emigrovali: Plstek, Jan Schamuss (?), Sedlmayr (?)
- cestovní kancelář Wolff (dokumentační fotky)

mapa hraniční přechody s letopočty, kdy se otvíraly pěší i automobilové

mapa zaniklých obcí s uvedením počtu obyvatel v roce 1945

ÚNIKOVKA NA TÉMA AKCE KÁMEN – (vyšetřovací místnost, kufr s věcmi, na kufrovi zámek s číselným kódem, ... Podaří se rozluštit šifru a přejít hranice?

příběh z Lískové a příběh z Lučiny

A na závěr ještě jedna dobová smutná anekdota:

„Dědečku, kdo žije za tím plotem z ostnatého drátu?“ ptá se vnouček hledící v šumavském lese přes vysoký plot do údolí. „My, synáčku, my!“ odpoví děda.

10. Bouráme hranice (?)

Hlavní sdělení

I když fyzicky hmatatelná **bariéra** železné opony zmizela již v roce 1989, část hranic v nás nadále přetrvává. Můžeme je svobodně zkoušet znovu překračovat a vzájemně tak obohacovat naše životy.

Dílčí sdělení

- Lidé z Domažlicka měli to štěstí, že pocit svobody v listopadových dnech roku 1989 mohli prožívat nejenom při demonstracích na náměstí, ale i **přímo se účastnit otevírání hraničních přechodů** a dostat se tak do bavorského pohraničí, kde je vítali stejně nadšení obyvatelé.
- S otevřením hranic a změnou způsobu života přišly **velké změny, možnosti i výzvy**.
  - Jednou z mnoha výzev se stal ohromný rozvoj tranzitní silniční nákladní dopravy symbolizovaný zokm frontami kamionů před celnicí na Folmavě, který v určité době dokázal paralyzovat život v okolí přetížené komunikace. Kamionů nebylo, ale se vstupem do Schengenského prostoru část problému zmizela.
  - Začala se rozvíjet **vzájemná spolupráce** na úrovni partnerských obcí, škol, kulturních a sportovních akcí, sousedský stůl? – (co dává a bere? jde nahoru? nebo po počátečním rozmachu stagnuje? projevují se hranice v nás a nechutí k jejich překračování?) - Jak velkou dnes vnímáte bariéru a čím je daná? Překážky dané osobní zkušeností, předsudky, případně jazykovou bariérou.
  - Na individuální úrovni přinesly otevřené hranice nové pracovní příležitosti, možnosti trávení volného času i nová místa k nákupům. (co firmy a možnosti podnikání?)
  - Některé obce se změnily k nepoznání, například Folmava, která se z polozapomenuté horské vesničky proměnila ve vietnamské tržiště a české „lasvegas“. (co se změnilo v Německu za hranicemi díky jejich otevření???)
- Nabytá svoboda nám umožňuje zamýšlet se nad společnou minulostí, přítomností i budoucností.
  - Memento obce Grafenried – na hranicích, nejdřív bavorská, po tereziánských změnách hranice se ocitla v Čechách, a zatímco Untergrafenried funguje jako normální vesnice, Grafenried zanikl a lidé z obou stran hranice si ji připomínají jako místo k zamyšlení. Důležité je ale to, že mají tu potřebu.

INTERAKTIVNÍ MAPA SOUČASNÝCH TURISTICKÝCH CÍLŮ – s vyznačením turistických cílů a na obou stranách hranice, kontakty na Turistická informační centra. Cestovní ruch nemá hranice.

Zmínění dálkových pěších tras, Svatojanské cesty, Zlaté stezky s propojkami na německou Goldsteig, vyhlídková místa, mezinárodní cyklotrasa CT3 Mnichov – Regensburg – Furth im Wald – Domažlice – Plzeň – Praha

PARTNERSTVÍ DOMAŽLICE – FURTH IM WALD – podpis partnerské smlouvy, společné akce prezentace

fotografie – prezentace z různých setkávání, společných akcí, nejen na úrovni měst, ale i spolků, hasičů, infocenter, muzeí.

Porovnání třeba záchranářů a hasičů, společné akce.

VŠEOBECNÉ: ale jsou to jen průběžné nápady, nikoliv nutnost, pele mele

Ke každému sdělení **mapa +** vyobrazení lokality, ke které se téma váže (milavečské mohyly, Baldov, Čerchov, + to samé na německé straně)

Celá expozice by mohla mít svého průvodce, maskota, který by mohl pak být i na letáčcích. Oživil by to.

PŘIPRAVIT ÚNIKOVOU HRU, tzn. několik věcí na zámeček či kód.

PRACOVNÍ LISTY - HRA

Pracovní listy pro děti – předškoláci, první stupeň, druhý stupeň

česká a německá verze – v šuplíčku či kapse úkol – symbol hry

Tam, kde je dovoleno sahat – symbol ruky.

Upozornění, aby po splnění úkolu, daly stanoviště zase do původního stavu pro další návštěvníky. Náповěda pro úkol by měla být taky uschovaná a označena symbolem.

U vstupu do expozice, plán expozice, pravidla hry, tužky, pracovní listy k vyzvednutí.

Malé děti po splnění úkolu razítko – pro ně jednoduchá kartička s místem pro razítka. Barevné označení stanovišť.

Odměny k vyzvednutí na recepci po předložení splněného úkolu. (pamětní list, diplom, certifikát tužka, magnet, v lepším případě, vytištěná fotografie z fotopointu či vyražení mince).

Co se týče cizojazyčných verzí, existuje aplikace, kdy po namíření na QR kód u češtiny s mobilem, objeví se v mobilu text v daném jazyce. Viděla jsem to ve Stezce v korunách stromů v Krkonoších. A je to praktické, že expozice není zahrnutá spoustou textů.

Super to bylo co se audioprůvodce v aplikaci týká v KT Mauthausen

SELFIE POINT – zadání e-mailu a propojení dolů na recepci, pokud bychom chtěli tisknout, tiskárna na recepci. Byl by hezký selfie point, zajímavě vyřešení s celou expozicí.

PROMÍTÁNÍ – jenom nápad

FILM – postupné osídlování obou stran hranice, vznik osad, založení měst, budování tvrzí, hradů, vyznačení hranic, zemské stezky, požáry, bitvy, vybudování železnice, hraniční přechody pro pěší, auta... postupně až k současnosti.

Jednoduchá grafika, animace, vždy s letopočtem, ukázkou s mapou

Pro větší děti připraven kvíz – otázky k filmu.

Pěkný film mají na hradě Kašperk, jednoduchá grafika, vtipný a výstižný i tam mají zajímavé promítání – hra světla a stínů.

Obchodní zemské stezky – naše propojení od dávných dob, s čím se obchodovalo, ukázky věcí – mapka a na ní věci se kterými se obchodovalo + to co se pašovalo“

Libreto expozice „POZOR HRANICE! Historie hrou“

Fotokoutek – možnost oblečení jednoduché verze kroje – 2x pánská, 2x dámská, děti 3 neutrální velikosti, (kostým ponocného, kostým z doby husitské - možnost vyfocení) Toto je možné pro jednotlivce. Pokud by nešla varianta krojů, je možné připravit panel rodiny s otvory pro obličej. Převlíkání za zástěnou.

Pozadí 3 druhy a možnost výměny pozadí – vánoční pozadí, tematické, ...

V případě skupiny připravit k vyfocení vtipné bubliny, dudy, koláč, více předmětů malovaných, ale třeba i starý batoh, hůl pro vtipnou fotku.

U vchodu by byly vhodné 2 stojánky – 1 na materiály z Domažlic a 1 o Furthu.

...co nejvíce vjemů – zrak, hmat, sluch, čich.

(I u některých věcí, by byl vhodný stojánek s materiálem, u krojů – Více se dozvíte Muzeum Chodska, příroda – více se dozvíte Dům přírody Českého lesa, atp. = pozvánky na různá místa v kraji ...)

DATAProjektor

Shrnutí možných témat filmů, prezentací:

Domažlice a Furth im Wald současné – pozvánky do měst, turistické atraktivity

Tradice – masopust, Chodské slavnosti, Drachenstich

Jak se pečou koláče

Kroje

Místo pro návštěvní knihu, kontakt dolů na recepci, přivítání, poděkování za návštěvu, úložný prostor pro skupinu, koš, „skříňka pro lektora“

- Jednoduchý ilustrovaný FILM – hranice – osídlení – vybudování stezek – kudy se putovalo – silnice – hraniční přechody – vybudování železnice – hraniční přechody – letopočty, kdy se vybuďovaly – kdy byly uzavřeny – kdy se znovu otevřely
- MAPY dle období až po současnou turistickou s vyznačením stezek (kde by bylo možné se prohlédnout mapy stezek od nejstarší až po současnou turistickou)

S jakým zbožím se putovalo po stezkách, jak dlouho cesta trvala pěšky, koňmo, povozem?

Jak dlouho to trvá dnes autem, na kole, pěšky? Vzdálenosti v km. Kde se přespávalo, ustájilo koně?

Platidla, čím se v jakých obdobích platilo, ukázky mincí. Zavazadla – jejich vývoj. Pasy.

Pro větší děti poznávačka hradů, tvrzí, rozhleden, turistických aktivit

ČERCHOV – společný symbol celé oblasti.

Tři znaky – popis jednotlivých znaků, společný rozhled do Čech i Bavorska

Dalekohled – koukání přes hranice